№ 179 Նոյեմբերի 19 Շաբաթ 1883 Նոյեմբերի 19 Շաբաթ № 179

ՏԱՍՆԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

„ՄՇԱԿ“

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐ

(ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1884** ԹՒԻՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ՆՈՅՆ ԴԻՐՔՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄԱՅՈՎ

ՊՐՕԳՐԱՄԱ

I. ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: II. ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՂ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ: III. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ընդհանուր յօդուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր: IV. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ընդհանուր յօդուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր: V. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ: VI. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: VII. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Ֆելիետօն, վէպեր, ինքնուրոյն և թարգմանական յօդուածներ գիտութեան ամեն ճիւղերից, թղթակցութիւններ: VIII. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ: Տարեկան 10 րուբլ, վեց ամսվայ 6 րուբլ, իւրաքանչիւր ամսվայ 1 րուբլ:
ՀԱՏՈՎ համարները 5 կոպէկ:
ՀԱՍՑԷՆ. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Բագուից: Նամակ Սուրամից: Ներքին լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: «Русскій Курьеръ» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակցութիւնը: Արտաքին լուրեր:—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Գործակատարի յիշատակարանից:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Նոյեմբերի 14-ին

Չքաւոր աշակերտը կենտրոնացնում է ամենից առաջ իր ուշադրութիւնը ապրելու գլխաւոր պայմանների վրա: Դուք հազիւ թէ կարողանաք մատնացոյց անել մի նիւթապէս անապահով աշակերտի վրա, որը կարողանում լինի կարգին շարունակել իր ուսումը: Դրանց մեծագոյն մասը, չընայած իրանց դէպի ուսումն ունեցած սէրը, իրանց չարաբախտ կեանքը մի-երկու տարի ուսումնարանական գրասեղանի վրա քաշքշելուց յետոյ, ստիպված են լինում վերջապէս թողնել այդ ասպարէզը և անձնատուր լինել մի—առուտուր, գուցէ և սոսկ գործի, որտեղ հնարաւոր է ռոճիկ—թէև չնչին—շուտ ստանալը, մինչդեռ, ինչպէս յայտնի է, ուսման միջոցով հայ ճարելը շատ և շատ երկար է քաշում: Դրանցից շատերը—կարելի է կարծել—կարող էին ժամանակով օգտակար անդամներ դառնալ հասարակութեան համար, կարող էին ծառայել ժողովրդի լուսաւորութեան գործին,—բայց չքաւորութիւնը, տարաբախտաբար, արգելում է դրանց հասնել իրանց տենչալի նպատակին, ջնջում է մեր միջից այդպիսի բարերեր ույժեր...

Պէտքէ դրա առաջն առնել, պիտի միջոց տալ հայ աշակերտին հասնել իր ընտրած նպատակին, պիտի թեթեւացնել նրա ապրուստի գոնէ գլխաւոր պայմանները, և դա պիտի լինի այն մարդկանց հոգսը, որոնց սիրելի է աշակերտող սերունդի բախտը, որոնց համար քաղցր է ժողովրդի լուսաւորութեան գործը:

Մեր ռէալ. դպրոցում կան մեծ թւով աղքատ աշակերտներ. նոյնը կարելի է ասել քաղաքիս մէջ գտնվող ուրիշ ուսումնարանների աշակերտների մասին: Ի՞նչ կը լինէր, եթէ, Բագուի հասարակութիւնը, որը նիւթապէս աւելի նախանձելի վիճակի մէջ է գտնվում, քան Կովկասի ուրիշ հայ հասարակութիւնները, մի ճաշարան բանային քաղաքումս Բագուի աղքատ աշակերտների համար. նոյնը կարող է անել և «Մարդաս. ընկ.»-ը: Դրանք այդպիսով աղքատ աշակերտների դրութիւնը թեթեւացնելուց զատ, մի բարոյական գործ էլ կը լինէին արած: Աշակերտական այդ խնդիրը, կարծես, չէ հետաքրքրում մեր հասարակութիւններին, մինչդեռ դա մի նշանաւոր տեղ պիտի բռնէ նրանց առօրեայ խնդիրների մէջ:

Ես մտադիր եմ այստեղ մատնանիշ անել մի այլ հանգամանքի վրա, որը նոյնպէս սերտ կապ ունի այդ խնդրի հետ: Մեր մէջ բարձր դասատան ամեն մի չքաւոր աշակերտ կարող է իր ծանր դրութիւնը բաւականին թեթեւացրած համարել, եթէ նա կունենայ հէնց մի հատ դաս մասնաւոր տան մէջ: Բայց ինչպէս ճարել. դաս գտնելը յաճախ խիստ դժուար է լինում: Այս վերջին շաբաթները մեր ռէալական դպրոցի դիրեկցիան մի գովելի կարգադրութիւն արաւ. ամեն մի աշակերտ, որը կամենում է մասնաւոր դասեր ունենալ, պիտի նախ թոյլտուութիւն ստանայ ուսուցչական խորհրդից: Այդ կարգադրութիւնը նրանով է գովելի, որ կարող է արգելել շատ աներդունակ, տխմար աշակերտներին դասաւանդութիւնից, որոնք, դրդված չահասիրութիւնից, կարող են միանգամայն փչացնել խեղճ երեխաներին, այնպէս որ այլ ևս յետոյ անհնարին կը լինի այդպիսիների գլուխը հիմնօրէն մի բան մտցնել: Դասաւանդողների թիւը այդ կերպով սահմանափակելուց յետոյ, ի՞րպիսի ողորմածութիւն, արդարութիւն կը լինէր մեր յարգելի ուսուցիչների կողմից, եթէ նրանք աչքի առաջ ունենային մի այլ հանգամանք—աշակերտի նիւթական դրութիւնը: Շատ աշակերտների ծնողներ, որոնք իրանց որդւոց համար րէպետիտօրների են մանգալիս, դիմում են շատ անգամ—և դա շատ գովելի է նրանց կողմից—ուսուցիչներին մի այդպիսին իրանց ցոյց տալու համար: Հաւկանալի է, որ ուսուցիչը ամենայն պատրաստակամութեամբ կատարում է այդպիսիների խնդիրքը, բայց նա աչքի առաջ է ունենում իր այդ ցոյց տուած րէպետիտօրի նիւթական դրութիւնը. հազիւ թէ: Անցեալ օրը մեր ուսուցիչներից մէկը պատրաստվել ցանկացողին մատնացոյց արաւ մի այնպիսի հարուստ աշակերտի վրա, որի հայրը ահագին կարողութեան տէր է, մինչդեռ, չը մոռանանք, որ մեր մէջ, հէնց մանաւանդ բարձր դասատներում, խեղճերը, բառի բուն նշանակութեամբ, հատերով չեն: Բայց այն 25 րուբլ ամսական վճարը, որ հարուստ աշակերտը պիտի ստանայ իր դասից և որը նրա համար, ինչպէս ասում են, ոտի տակ պիտի կորչի, կարող էր ապահովել աղքատ աշակերտին նիւթականապէս մի ամբողջ ամիս:

Պատահում է նոյնպէս, որ մի և նոյն աշակերտին տալիս են 2-3, մինչև անգամ չորս դաս և նա ստանում է այդպիսով 50-ից մինչև 80 րուբլ,—որոնցից մէկն էլ չէ մնում ամսի վերջում, այնպէս նրանք չռայլաբար վատնում են—մինչդեռ նրա աղքատ ընկերը, որ գուցէ շատ քիչ է զանազանվում իր ընդունակութեամբ այդ պաշտօնի համար իր հարուստ դասընկերից, ստիպված է լինում դժուարութեամբ ապրել:

Վերջապէս պիտի աշխատել մի կերպ թեթեւացնել աղքատ հայ աշակերտի դրութիւնը. դրա համար մեռ .մ ..-ըը շատ քիչ ն լսնսա.

Առաքել Ղուլեանց

ՆԱՄԱԿ ՍՈՒՐԱՄԻՑ

Նոյեմբերի 16-ին

«Մշակի» 172 №-ում «Դրօէբայից» արտատպած լուրը առիթ է տալիս ինձ գրելու հետեւեալ պատասխանը: Եթէ ես գրիչ եմ վերցնում իմ անձս պաշտպանելու համար հրապարակօրէն, այդ ոչ թէ նրա համար է, որ պ. լրատուի հետ բանակռուի մէջ մտնեմ, այլ որ լրատուները չը կարողանան հասարակութեան միտքը պղտորել: Դեռ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՑ

Մակար աղան լռեց և կրկին մտածողութեան մէջ ընկաւ. նա ձեռքերը դարսից մէջքին, ճակատը դարձեալ կնճռոտեց, յօնքերը քարշ արաւ: Պարզ էր, որ մի միտք էլի նրան չարչարում էր: Նա բարկացած էր:

—Գնա՛ չորերդ կապիր և պատրաստվիր, որ առաւօտը վաղ ճանապարհ ընկնես: Ես գլուխ տուի և հեռացայ իմ սենեակը: Թէ ինչ պատճառով էր Մակար աղան ինձ Բագու ուղարկում և ինչու համար էր այդ հարց ու փորձը անում—այդ մասին երկար չը մտածեցի. հէնց նրա առաջին խօսքերից ես իսկոյն հասկացայ, թէ բանը ինչումն է: Իմ սատանայական միտքը արդէն իր հետեւանքները ցոյց էր տալիս: Շորերս կապկպելու համար բաւական եղաւ մի ժամ, յետոյ ես ընկայ անկողին քնելու, որ առաւօտեան վաղ զարթնեմ, բայց քունը փախաւ իմ աչքերից. ես երկար ժամանակ անկողնիս մէջ տրորվում էի այս ու այն կողմ չը կարողանալով աչքերս անգամ փակել: Ինձ չարչարում էր այն միտքը, որ Շ... քաղաքից հեռանալով, այն օրվանից ես այլ ևս չը պիտի տեսնէի Թամարի երեսը:

Այն սենեակը, ուր գիշերում էի ես, ծառաների սենեակից բաժանված էր մի բարակ տախտակեայ միջնապատով: Իմ մահճակալը դրած էր այդ միջնապատի տակ. ծառաները սովորութիւն ունէին առ հասարակ գիշերները ուշ քնել. նրանք իրանց գործերը վերջացնելուց յետոյ հաւաքվում էին միասին և սկսում խօսակցել զանազան բաների վրա գրեթէ մինչև գիշերվայ կէսը: Սովորաբար նրանց խօսակցութեան նիւթը լինում էին աղա Գուլամեանցների ընտանեկան և առեւտրական գործերը: Այդ երեկոյ նոյնպէս նրանք ժողովված միասին շարունակում էին իրանց խօսակցութիւնը. իմ ճրագը հանգցրել էի, որ գոնէ մութ տեղ կարողանամ քնել, բայց ի զուր,—քունը ինձանից փախչում էր: Ճարահատեալ, մի կերպ ժամանակս անցկացնելու համար, ես ականջս դէմ տուի տախտակի միջնապատի ճեղքերից մէկին և սկսեցի ականջ դնել ծառաների խօսակցութեանը:

—Ինչ ուզում ես ասա, Գալուստ, խաչին շատ խորամանկ տղայ է, նրա ձեռքից ամեն բան կարող է դուրս գալ:

Լսելով իմ անունը, ես շատ հետաքրքրվեցի և ականջս աւելի մօտ սեղմելով ճեղքին, շունչս հաւաքած՝ սպասում էի թէ ինչ են խօսելու իմ մասին:

—Բայց Թամար խանումը այնպէս աղջիկ չէ, որ շուտ խաբվի—ասաց ծառաներից մէկը:

—Ինչքան էլ խելօք լինի, խաչիի ձեռքից չէր կարող պրծնել:

—Ես էլի չեմ հաւատում, որ այդ լուրը ճշմարիտ լինի:

—Դու չես կամենում, մի հաւատար, բայց դրա մասին ամբողջ քաղաքն է խօսում այժմ: Մի քանի ամիս սրանից առաջ դու ինքդ տեսնում էիր, թէ քանի տեղերից էին առաջարկութիւններ անում, բայց այժմ ոչ ոք չէ ուզում մօտենալ. հէնց սրանից կարող ես իմանալ, որ ամենը, ինչ որ խօսում են, ճշմարիտ է: Չէ, անիրաւը խեղճ աղջկայ անունը լաւ խայտառակեց քաղաքում:

—Թէկուզ ամբողջ աշխարհը խօսի, ես էլի չեմ կարողանում հաւատալ. Թամարին ես լաւ եմ ճանաչում. նա այնքան զգոյշ աղջիկ է, որ հազար խաչիներ հաւաքվելով միասին, էլի չեն կարող նրա փէշերին անգամ ձեռք մօտեցնել: Ես կարծում եմ, որ այս սուտ լուրը ինքը խաչին է տարածել, որպէս զի ոչ ոք չը մօտենայ Թամարին:

—Ինչ օգուտ ունի խաչին այդպիսի սուտ լուրեր տարածելում:

—Բանը այդ է, որ դու չես կարողանում հասկանալ, թէ ինչ օգուտ ունի:

—Եթէ դու հասկանում ես, խնդրեմ ինձ էլ հասկացնես:

—Ահա՛ սսեմ. ես գիտեմ, որ խաչին Թամարի գեղեցկութիւնով յափշտակված է և շատ վաղուց է, որ նրա վրա աչք ունի, բայց խորամանկ աղուէսի նման տեսնելով, որ խաղողը շատ բարձր է և ձեռքը չէ հասնում նրան, ճարահատեալ ասում է թէ խաղողը խակ է, այսինքն լուր է տարածում, որ իբր Թամարը սիրահարված է իր վրա և իբր վաղուց արդէն սիրահարական յարաբերութիւններ ունեն. թէ Թամարը հաստատ խօսք է տուել իրան ուրիշ մարդու չը գնալ: Խաչին այդ սուտ լուրը հնարել է և տարածել, որ մեր քաղաքում իմանալով Թամարի յարաբերութիւնը իր հետ, ոչ ոք չը մօտենայ նրան, որպէս զի վերջ ի վերջոյ աղա Գուլամեանցները տեսնելով, որ նրան ոչ ոք չէ ուզում վեր առնել, ճարահատեալ պսակեն խաչիի հետ: Ահա ինչ մտքով է տարածել խաչին սուտ լուրը, ահա նա ինչ օգուտ ունի. այժմ հասկացա՞ր, թէ ոչ:

—Բայց աղա Գուլամեանցները կը տա՞ն արդեօք Թամարին իրանց գործակատարին, որքան էլ որ նրա անունը ընկած լինի:

—Այդ դարձեալ մի և նոյն է խաչիի համար. նա այնպէս մարդ է, որ մտածում է այսպէս. «ինձ չէ հասնում, թող գոնէ ուրիշին էլ չը հասնի»: Բայց ես հաւատացած եմ, որ եթէ այդ լուրը շարունակվի տարածվել քաղաքում, աղա Գուլամեանցները կամայ ակամայ ստիպված կը լինեն Թամարին պսակել խաչիի հետ, որ քաղաքի բերանից ազատվեն:

—Ասում են թէ Մակար աղան ուզում է նրան հեռացնել Բագու:

—Այսուհետև որտեղ ուզում են թող հեռացնեն, նա իր բանը վերջացրել է. Թամարի քարը արդէն հորն է ձգել և ոչ ոք չէ կարող նրան հանել այնտեղից:

Ծառաները լռեցին:

«Բրաւօ եօրղա խաչի, բրաւօ,—լաւ հնար գտար, քո տնկած ծառը արդէն պտուղներ է տալիս. վնաս չունի, որ դու Թամարից հեռանում ես, էլ այսուհետև յոյսդ մի կտրիր, Այժմ այլ ևս ոչ ոք չի ուզենայ Թամարին մօտենալ և իր անունը խայտառակել. ամենքը այժմ հաւատացած են, որ նա արդէն փչացած է, ուրեմն յոյս ունեցիր դու, որ աղա Գուլամեանցները այս թքած պատառը ճա-

պէտք է յայտնեմ պ. լրատուին, որ ահա իմ քահանայութեան 27-րդ տարին է և իմ դէմ ոչ մի գանգատ, ոչ մի բողոք չէ հասել կառավարութեանը, ինչպէս ձգնում է ստել պ. լրատուն, միանգամայն աղաւաղելով իսկական իրողութիւնը, որ այս է.

1879 թ. Բորժոմի եկեղեցու շինութեան ժամանակ—որ յանձնված էր ինձ—հիւանդանալով, Գորւոյ վիճակի մի անծուխ քահանային բերեցի Սուրամ, որպէս զի ժողովուրդը չը զրկվի եկեղեցական ժամերգութիւնից: Իմ առողջանալուց յետոյ քահանան հեռացաւ այստեղից, տեսնելով որ իր լարած որոգայթները իմ դէմ ոչինչ արդիւնքի չեն հասցնում: Ուստի հարցնում եմ պ. լրատուից. որտեղ, երբ և ովքեր են արդեօք պ. լրատուի երեւակայած բողոքի ներկայացնողները: Բայց այս ոչինչ. պ. լրատուն այնպիսի ստեր է հնարել, որ իր երևակայութեան արդիւնքը պէտք է համարել: Նա գրում է, որ իբր թէ ես 2—300 րուբլուց պակաս չեմ համաձայնվում պսակել այն մարդոց, որոնց դէմ վրէժ ունեմ կամ թշնամիներս են: Հարցնում եմ պ. լրատուից. ինչ էք կարծում, միթէ թշնամիս կը համաձայնվի մի այդպիսի պահանջս կատարել և այդ բոլորովին անարդարացի համարելով չի դիմի ուր հարկն է իմ դէմ գանգատվելու համար: Ես պահանջում եմ պ. լրատուից, որ նա ապացուցի իր ասածը հաստատ փաստերով, եթէ չէ ստում ինքը և գրածը կրքի արդիւնք չէ: Իսկ վերաբերութեամբ նրան, որ ոչ մի ուսուցիչ չէ մնում այստեղի ուսումնարանում, որովհետև առաջարկում եմ ձրի դասախօսել իմ որդոց, պէտք է պատասխանեմ, որ, ի հարկէ, թէ իմ և թէ ամեն մի սուրամեցու որդին ձրի են ուսանում ուսումնարանում. միթէ ես առանձին վարձ պէտք է տամ ուսուցչին: Կամ պ. լրատուն կարող է մատնացոյց անել մի ուսուցչի, որ այստեղից հեռացել է միայն նրա համար, որովհետև չէ համաձայնվել ձրի դասախօսել իմ որդոց: Երևի պ. լրատուն մոռանում է, որ կայ թեմական վերատեսուչ, որը միշտ այսպիսի հանգամանքներում պաշտպանում է ուսուցչի իրաւունքը: Խորհուրդ կը տայի պ. լրատուին գէթ փոքր ինչ մտածել այն ժամանակ, երբ կամենում է մամուլին մինչև անգամ որ փոքրիկ լուր հասցնել: ... Խմբագիր, արդարութիւնը վերականգնելու համար խնդրում եմ այս երկտողս հիւրընկալէք ձեր պատուական թերթի մօտակայ համարներից մէկում:

Յովսէփ աւագ քահանայ Առխծեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Տպելով այս երեկոյեան տեղի ունենալու նուագահանդիսի յայտարարութիւնը յօգուտ Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան, պարտք ենք համարում յիշեցնել, որ թէև միայն երկրորդ տարին է որ գոյութիւն ունի ընկերութիւնը, բայց նա արդէն օգնած է զանազան ուսումնարաններին, ուսուցչական ժողովին, և ներկայումս սուրբ Նշան եկեղեցու ծխական ուսումնարանը նրա հովանաւորութեան ներքոյ է, որտեղ ուսանում են քսան հոգի աշակերտուհիք բոլորովին ձրի և որտեղ մանաւանդ ուշադրութիւն է դարձնվում տնտեսական մասին: Ցոյց տանենք որ քաղաքիս հասարակութիւնը իր համակրութիւնը կարտայայտէ ընկերութեանը պատւելով իր ներկայութեամբ սոյն նուագահանդէսը:

—

Գ. Աբէլ Ապրեսեանց խնդրում է մեզ յայտնել, որ դիտաւորութիւն ունի «Գործակատարի յիշատակարանից» հեղինակութիւնը, որ տպագրվում է այժմ «Մշակի» մէջ, վերջանալուց յետոյ հրատարակել իր ծախսով առանձին գրքոյկով: Շատ գովելի է պարոնի դիտաւորութիւնը: Գ. Ապրէսեանց արդէն յայտնի է որպէս հրատարակիչ մի քանի գրուածքների:

—

Վաղը, 20-ին նոյեմբերի, երեկոյեան $7^1/_2$ ժամին, լինելու է Թիֆլիսի «Կենդանիների հովանաւորութեան» ընկերութեան ընդհանուր ժողով: Ընկերութեան ժողովը լինելու է կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան բնակարանում: Ընկերութիւնը կը քննի իր ընթացող գործերը, կընտրի պաշտօնատար անձինք և պ. Իւյին կը կարդայ մի ընկուցում «Թռչունների նշանակութեան մասին բնութեան մէջ» վերնագրով:

—

Մեզ խնդրում են տպել հետևեալը: «Հայերէն գրքերի տպագրական ընկերութեան վարչութիւնը, յարգելով ընկերութեան մշտական անդամ, հանգուցեալ Յովսէփ Իզմիրեանցի յիշատակը (որ այս օրերս վախճանվել է Ս. Պետերբուրգում), կիրակի, ամսիս 20-ին, կատարելու է հոգեհանգիստ Թիֆլիսի Վանքի մայր-եկեղեցում, խնդրելով թէ ընկերութեան անդամներին և թէ հանգուցեալի յիշատակը յարգողներին ներկայ գտնվել սուրբ պատարագին, ժամը 11-ին առաւօտեան»:

—

Մեզ խնդրում են տպել հետևեալը: «Ռուփէն Րաֆֆիի յօբելեանը տօնելու նախապատրաստութիւնները անօրինելու համար Թիֆլիսում կազմվելու է մի առանձին յանձնաժողով, որ իր ժամանակին պիտի տեղեկացնէ հասարակութեանը իր կարգադրութիւնների մասին, ուստի «Մշակի» 177 համարում տպված առաջարկութիւնը առժամանակ պէտք է յետաձգել, մինչև յանձնաժողովի կազմվելը: Եւ առանձին խմբեր կամ անձինք, որոնք յիշեալ յօբելեանի համար կամենում են որ և է պատրաստութիւններ անել, դարձեալ պէտք է դիմեն յառաջապէս կազմվելու յանձնաժողովին, որ իր գոյութեան մասին իր ժամանակին կը յայտարարէ»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

„РУССКІЙ КУРЬЕРЪ" ԼՐԱԳՐԻ Կ. ՊՈԼՍԻ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

—

Իմ վերջին նամակով ես գրում էի ձեզ Թիւրքիայի ֆինանսների վատ դրութեան վերաբերմամբ և Վէտէնդորֆ-բէյի աշխատութիւնների մասին՝ Եւրոպային վարդագոյն ցոյց տալ այդ դրութիւնը: Այս շաբթին տեղական մամուլը բարձրացրեց գաղտնի վարագոյրի մի ծայրը: Կ. Պոլսի լրագիրների խօսքերով, Վէտէնդորֆ-բէյ նախապատրաստել է գերմանիայի և Ֆրանսիայի բանկային հիմնարկութիւնները, որ կարողանան հանդիպել ֆինանսական բոլոր օպերացիային: Շատերը զարմանում են, որ թիւրքերը յուսադրվում են ֆինանսական օպերացիան բարեյաջող վախճանի հասցնել առանց անգլիացիների գործակցութեան: Սակայն չարժէ մանրամասն խօսել այդ հարցի մասին. Վէտէնդորֆ-բէյի ձեռնարկութեան անաջողութիւնը ակնյայտնի է և թիւրքերը այդ առաջուց գիտեն. բայց, շատ կարելի է, նրանք աւելի են պառում կտրել իրանց վերջին պարտաւորութիւնները թիւրքաց արժէթղթերի տէրերի հետ: Եւրոպական մամուլը Կ. Պոլսում չէ կարող ազատ կերպով յայտնել իր կարծիքը թիւրքաց ֆինանսների մասին. չը նայելով այդ բանին, ժամանակ առ ժամանակ այդ մամուլի տպած կարճ յօդուածներում երեւում են մայլ երկիւղներ: Թիւրքաց ֆօնդերի նորերումս ցածանալը միայն մեծացնում է այդ երկիւղները: Ֆինանսները կատարելապէս անկարգ դրութեան մէջ են գտնվում:

Նոյն անկարգութիւնը տիրում է և վարչութեան մէջ: Օր չէ անցնում, որ չը լսվի աւազակների հարստահարութիւնների, կողոպուտների, հալածանքների և յարձակումների մասին: Բոլոր նահանգները տխուր դրութեան մէջ են գտնվում, բայց ամենազարմանալի տեղեկութիւններ հասնում են մեզ թիւրքաց Հայաստանից: Կարելի էր կարծել, որ այնպիսի ժամանակ, երբ հայկական խնդիրը եւրոպական քաղաքականութեան հերթական հարցերից մէկն է, թիւրքիան այնքան խելօք պիտի լինէր, որ թողնէր իր հին քաղաքականութիւնը քրիստոնեաների վերաբերմամբ. ամենևին ոչ: Էրզրումից Վան գնացող քարավանը կողոպտվեցաւ. ուրիշ ժամանակ այդպիսի մի պատահար համարեա աննկատելի կանցնէր, բայց այժմեան հանգամանքներում այդ աւազակութիւնը ներքին քաղաքականութեան դէպք է համարվում: Այդ քարավանը կազմող ճանապարհորդները դուրս եկան Կ. Պոլսից և հասան Էրզրում. այդտեղ դրանց թիւը բաւական մեծացաւ և նրանք ուղևորվեցան դէպի Վան փալանթէօքեան մեծ ճանապարհով: Յանկարծ նրանց վրա յարձակվեցաւ լաւ զինաւորված աւազակների մի խումբ: Ճանապարհորդները, շատ բռնութիւններին ենթարկվելուց յետոյ, տուեցին աւազակներին բոլորը, ինչ որ ունէին, Կ. Պոլսում իրանց քրտնաջան աշխատութիւններով յետ դցած բոլոր փողերը: Աւազակները հանգիստ կերպով հեռացան, իսկ համարեա մերկ մնացած ճանապարհորդները վերադարձան Էրզրում: Այդ գործը աւելի մեծ նշանակութիւն է ստանում մանաւանդ նրանով, որ ամեն բան ենթադրել է տալիս Էրզրումի վարչութեան համախոհութիւնը աւազակների հետ: Մենք որ դէն տեսանք այստեղ ոստիկանութեան գլխաւորին, որ մեղադրված է կեղծ թղթադրամ շինողների հետ համախոհութեան մէջ և նա այնուամենայնիւ անպատիժ է մնում և մինչև անգամ չը զրկվեցաւ իր տեղից: Թիւրք կառավարութեան սիստեմն է՝ ամեն ներելի և աններելի միջոցներով կողոպտել և երկիւղի մէջ պահել քրիստոնեայ ազգաբնակութիւնը: Մարդասէրները պէտք է ուրախանան, որ քիւրդ աւազակները ազգասիրական ազնիւ զգացմունքներ ունեն շօշափելի կերպով ապացուցանելով այդ բանը վերջին կողոպուտի ժամանակ: Այդ բոլոր աւազակ մահմետականները ձեռք չը տուին հայերի հետ միասին եղող թիւրք ճանապարհորդներից ոչ մէկին: Այդ մահմետականները իրանց ճանապարհորդակիցների դժբաղդութեան միակ վկաներն էին: Մենք երբէք չէինք սպասում, որ այդ կատաղի աւազակները այդպիսի ազնիւ զգացմունքներ ունենային: Սակայն այդտեղ շահասիրութիւնն ևս դեր էր խաղում: Եթէ աւազակները առաջուց հաւատացած

բահատեալ քեզ կուտացնեն», սասցի ինքս ինձ և վերմակը քաշելով գլխիս հանգիստ քնեցի մինչև առաւօտ:

VII

Բագուն ծովեզրեայ այդ նորածագ արդիւնաբերութեան քաղաքը, շնորհով նաւթային արդիւնաբերութեան յաջող դրութեան՝ այդ ժամանակները Անդրկովկասի մէջ մի առևտրական կենտրոն էր, ուր ամենայն կողմերից գնում էր վաճառական տարրը իր շահախնդրական ձգտումներին բաւականութիւն տալու նպատակով: 'Ի հարկէ, զարմանալի կը լինէր, եթէ աղա Գուլամեանցների նման յայտնի առևտրականները չը մասնակցէին նաւթային արդիւնաբերութիւն ասված արդիւնաւէտ գործում, որը այդ ժամանակները մի անսպառելի ոսկէ աղբիւր էր դարձել առևտրական դասակարգի համար: Աղա Գուլամեանցները քնած մարդիկ չէին, որ բաց թողնէին այդ ոսկէ աղբիւրը. ընդհակառակը նրանք այնքան աչքաբաց էին, որ շատ շատերից առաջ էին սկսել խառնվել նաւթային արդիւնաբերութեան մէջ:

Աբրահամ աղան, ինչպէս վերև յիշել եմ, մի ճարպիկ վաճառական էր. նա այն հայ վաճառականներից չէր, որոնք միշտ սպասում են, որ մի գործ ուրիշները սկսեն, ու իրանք հետևեն նրանց: Նա առևտրի մէջ այնքան հեռատես էր, որ շատ անգամ կարողանում էր շահիր գտնել այնտեղ, ուր ուրիշ առևտրականները մտածել անգամ չէին կարող, թէ մի բան կայ: Այդ պատճառով, երբէք չը զարմացայ, երբ՝ հասնելով Բագու՝ հանդիպեցի աղա Գուլամեանցների մի այնպիսի ընդարձակ գործերի հետ, որոնց հետ համեմատելով Շ. քաղաքի առևտուրը ամենաչնչին մի խաղալիք էր:

Աղա Գուլամեանցները այստեղ ունէին մեծ քանակութեամբ նաւթահորեր, մի քանի նաւթային հորեր, մի ահագին նաւթագործարան, մի տակառագործարան և մի քանի նոր շինութիւններ, որոնք Բագուի մէջ առաջնակարգ տեղ պիտի բռնէին: Ես, ճշմարիտը խոստովանած՝ առաջին անգամ մտնելով այդպիսի մեծ գործերի մէջ՝ մի տեսակ երկիւղ զգացի, որ մի գուցէ չը կարողանամ այդ գործերը կառավարել և Աբրահամ աղան տեսնելով իմ անընդունակութիւնը արտաքսի, թողնելով ինձ, ինչպէս ասում են, չոր տափի վրա: Բայց մտաբերելով իմ մինչև այդ ժամանակ ունեցած յաջողութիւնները, ես չը վհատեցի և Աստուծոյ անունը տալով (նեղ տեղ ընկած ժամանակ ես դիմում էին նրան) սկսեցի գործել:

Աբրահամ աղան առաջին անգամ ինձ հետ մի փոքր կակղութեամբ էր վարվում, այնպէս որ ես կարծեցի, թէ նա աւելի համբերող մարդ պիտի լինի, քան թէ Մակար աղան, բայց յետոյ մի բանում նկատելով մի չնչին սխալ, նա այնպէս փոխվեց և կատաղեց ինձ վրա, որ ես իսկոյն հասկացայ, թէ ինչ տեսակ մարդու հետ գործ ունեմ:

Քանի որ Աբրահամ աղան Բագու էր գտնվում, ես գործերի կառավարութեան մէջ կատարում էի երկրորդական դեր, իսկ երբ նա ճանապարհվում էր Ռուսաստան՝ իմ գործերը բազմապատկվում էին և ես դառնում էի լիակատար կառավարիչ: Հարկաւոր էր մեծ հաւատարմութիւն գործակատարի կողմից, որ աղա Գուլամեանցների նման ըղձոյշ և խորամանկ մարդիկ յանձնէին նրան այդ գործերի կառավարութիւնը, ուր գործակատարը, եթէ ուզենար, կարող էր նրանց գլխին լաւ օյիններ բերել:

Ես ընդունում էի Ռուսաստանից եկած փողերը և յանձնում բանկը, կառավարում էի ֆոտոգենագործարանը և այլն, բաժանում էի գործակատարների, մշակների և արհեստաւորների ռոճիկները և վարձերը, մի խօսքով ամենայն ինչ իմ ձեռքումն էր:

Նաւթային առևտրի յաջող տարիներն էին. աղա Գուլամեանցները ճանապարհում էին Ռուսաստան մեծ քանակութեամբ ֆոտոգէն. փողը նրանց համար դառել էր ինչպէս հասարակ ջուր: Իմ շահասիրական ծարաւը յագեցնելու համար՝ իմ պաշտօնը մի լաւ յարմար առիթ էր ինձ համար խմել այդ ոսկէ ջրից: Ես աչքերս բաց արի:

«Շատ յիմար մարդ կը լինես, խաչի, եթէ բաց թողնես այսպիսի յաջող հանգամանքները. մի պատրաստի, քանդված ոսկէ հոր է աղա Գուլամեանցների գործը քեզ համար, օգտվիր դէպքով և քանի որ այս հորի մէջ ես, աշխատիր որքան կարելի է գրպանդ ամուր լցնել:» Բայց ինչպէս լցնէի գրպանս, որ աղա Գուլամեանցները չիմանային. մեծ աննեռատեսութիւն կը լինէր իմ կողմից, եթէ ես յափշտակվելով յարմար առիթից՝ բանս գրտէի մի անգամից, որովհետև ես աչքի առաջ ունէի մի ուրիշ նպատակ ևս, ես ցանկանում էի թամարին ձեռքից բաց չը թողնել. աղա Գուլամեանցներին փեսայ լինելը խիստ գրգռում էր իմ ինքնասիրութիւնը: «Լաւն այն է ոչխարին այնպէս կտրել, որ նրան զգալի չը լինի, հարկաւոր է մեծ զգուշութեամբ բանեցնել և թոյլ չը տալ, որ նա հասնի մինչև կաշին, եթէ ոչ քո անզգուշութիւնը կը հասցնէ քեզ վատ հետևանքների—ասացի ինքս ինձ և սկսեցի կակղութեամբ կտրել ոչխարը:

Միջոցներ շատ կային. ես նրանցից ընտրեցի այնպիսիները, որ հեշտ և ձեռնտու էին: Ամսական մի անգամ ես բաժանում էի տակառագործների վարձը և մշակների ռոճիկները. ոչինչ այնքան հեշտ չէր, քան թէ սրանց հաշիւների մէջ խառնակութիւն մտցնելը: Ես աղա Գուլամեանցներին տուած իմ ամսական հաշիւների մէջ ցոյց էի տալիս մի մշակի փոխարէն երկուսը, աւելացնում էի տակառների գինը. օրինակ, մի տակառ շինելու համար, որ վճարել էի 1 րուբլի, գրում էի 1—20 կ. և այլն: Գործակատարական բարբառում հաշիւների մէջ այդպիսի բաները կը նշանակէ «վերադիր» անել և ես ամենայն անգամ հաշիւներիս մէջ «վերադիր» մտցնելով, տեսնում էի, որ ամսավերջին ինձ համար աւելացաւ բաւական գումար:

Այստեղ, ի հարկէ, իմ եկամտի աղբիւրը դառնում էր աղա Գուլամեանցների գրպանը, բայց կար մի ուրիշ աղբիւր էլ,—այդ տակառագործները

լինէին, որ իրանք, յարձակվելով Թիւրքերի վրա, անպատիժ կը մնան, այն ժամանակ կարելի է ենթադրել, որ մահմեդականներն էլ այնպէս կը կողոպտվէին, որպէս և իրանց հայրենակից քրիստոնեաները. յայտնի է, որ քիւրդերը շատ չեն սիրում Թիւրքերին, բայց խնայելով նրանց, դրանք հաւատացած էին, որ անպատիժ կը մնան: Բայց կարելի է հարցնել՝ թէ ո՞վ է ներշնչել նրանց մէջ այդ համոզմունքը: Հայերը չէին կարող պաշտպանվել, որովհետև, ինչպէս և միշտ, զինւորված չէին. և դրանում նրանք մեղաւոր չեն: Իւրաքանչիւր հայ, որը Կ. Պօլսից Հայաստան է գնում, Կ. Պօլսի մաքսատանը խստութեամբ քննութեան է ենթարկվում և խլում են նրանից հրացաններ: Հազիւ նրանցից ամենաճարպիկներին յաջողվում է ծածկել մաքսատան պաշտօնեաներից որ և է ատրճանակ: Տրապիզօնում նրանց կրկին քննում են: Ճանապարհորդների բոլոր աղաչանքները անհետևանք են մնում. նրանց հաւատացնում են, որ ճանապարհները կատարելապէս ապահով դրութեան մէջ են գտնվում: Ահա թէ ինչ պատճառով հայերը զինւորված չէին: Այդպիսի խստութիւններ գոյութիւն չունեն Թիւրքերի համար:

Աւազակների այդ յարձակումը այստեղ խիստ վատ տպաւորութիւն գործեց: Հէնց որ այդ անցքի վերաբերեալ լուրը հասաւ այստեղ, անգլիական դեսպանը իսկոյն և եթ ուղարկեց Բ. Դուռը իր թարգմանին մի գանգատով Երզրումի վարչութեան վրա և ապացուցանելու համար, որ այդ գործը ծանրացնում է Բ. Դրան դրութիւնը եւրոպական պետութիւնների վերաբերմամբ: Հասարակական կարծիքին բաւարարութիւն տալու համար, կառավարութիւնը չափազանց հակասող լուրեր է տարածում, իբր թէ զօրքերը հալածում էին աւազակներին. կռիւը մի քանի ժամ շարունակվեց և երեք քիւրդ կալանաւորված են: Ըր յուսահատ կռիւը չորս ժամ շարունակվեց և աւազակներից ոչ մէկը վիրաւորված չէ, իսկ այդ երեք քիւրդերը զինւորների ձեռքն ընկան միայն այն պատճառով, որ նրանց ձիաները չափից դուրս յոգնած էին և չը կարողացան փախչել: Իբր թէ Երզրումի նահանգապետը հեռագրել է Թիւրքաց Հայաստանի գլխաւոր քաղաքները և օգնութիւն է խնդրել աւազակների հետ կռւելու համար: Մի խօսքով, կատարեալ կատակերգութիւն: Ցաւալի է միայն, որ Կ. Պօլսի հայերը չեն գործում այնպէս, որպէս պէտք էր և որպէս կարող էին գործել: Թիֆլիսի հայերը անտարբերութեամբ են վերաբերվում Թիւրքաց Հայաստանում ապրող իրանց ցեղակիցների վիճակին: Նրանք կարող էին դնել իրանց խնդիրքները յոտս Նորին Մեծութեան Թագաւոր Կայսրի. միթէ նրանք չէին կարող պաշտպանել իրանց Թիւրքահպատակ եղբայրներին ռուսաց մամուլի օրգաններում:

Բ. Դուռը շարունակում է իր թշնամական քաղաքականութիւնը քրիստոնեաների դէմ և խլում է նրանցից նրանց բոլոր արտօնութիւնները, որոնք իսկապէս աննշան են: Այս շաբաթ տիեզերական պատրիարքը այցելեց հայոց պատրիարքին: Այդ երկու պատկառելի անձանց տեսակցութիւնը երկու ժամից աւելի շարունակվեց: Հաւատացնում են, որ նրանք համաձայնութիւն կայացրին գործունէութեան միակերպ եղանակի վերաբերմամբ: Յոյները և հայերը Թիւրքիայի քրիստոնեայ ազգաբնակութեան մեծամասնութիւն են կազմում և կարող են ձայն բարձրացնել ի նպաստ Թիւրքահպատակ քրիստոնեաների: Տիեզերական պատրիարքը յետոյ Բ. Դուռը գնաց և ջերմեռանդութեամբ բողոքեց:

Ի հարկէ Ռուսաստանը կը տարածէ իր միշտական հովանաւորութիւնը Արևելքի այդ եկեղեցիների վրա, որո՛նք, այսպէս ասած, նրա հոգաբարձութեան տակ են գտնվում:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Գերմանական լրագիրները հաղորդում են, որ պրուսական պարլամենտի բացման ժամանակ արտասանած ճառի մէջ չի յիշվի արտաքին քաղաքականութիւնը, այլ մանրամասնօրէն կը խօսվի ֆինանսական վերանորոգութիւնների մասին: Կառավարութիւնը կարող է իր կողմը ունենալ պահպանողական մեծամասնութիւն միայն այն դէպքում, եթէ կենտրոնը նոյնպէս նրա կողմը կը լինի: Կենտրոնը վճռել է պահանջել, որ եկեղեցական գործերը այժմ քննվեն, բայց կառավարութիւնը չի համաձայնվի մինչև Վատիկանի հետ համաձայնութիւն չը կայացվի եկեղեցական հարցերի մասին:

—Չեխական թատրոնի բացման օրը Պրագայի մէջ կատարվեցաւ «Народные Листы» լրագրի խմբագիր Բարաքի թաղման հանդէսը, որի առիթով ժողովրդական մեծ ցոյցեր կատարվեցան: Ժողովրդական գործի պաշտպանի մարմինը շըքեղ դագաղով դրված էր «Умелецкій Бесѣда»-ի մեծ դահլիճում և զարդարված էր տրոպիքական ծաղիկներով և պսակներով: Դագաղի մօտ պատուաւոր պահապաններ էին ուսանողների երկու բաժիններ, որոնցից մէկը դամբարաններով, իսկ միւսը պատմական զգեստներով: Ամբողջ օրը ամբոխը խմբված էր դագաղի մօտ հանգուցեալ ազգասէրի մարմնին երկրպագելու համար: Ուսանողական, արհեստաւորների և այլ ընկերութիւնների ներկայացուցիչները ամբողջ Չեխիայից դագաղի վրա թարմ ծաղիկներից պսակներ էին դնում: Երբ քաղաքային խորը երգեց հիմնը, դագաղը վերցրին և տարան դէպի գերեզմանատուն: Յուղարկաւորութեանը մասնակցում էին չեխական բոլոր ընկերութիւնները և նահանգներից պատուաւոր պատգամաւորներ: Ներկայ էին 200 ընկերութիւններ: Յուղարկաւորութեան առաջ, իբրև պատուաւոր պահապաններ, ձիաներով գնում էին ուսանողները պատմական հագուստներով, իսկ նրանց հետևում էին ուսանողները դամբարաններով և դրօշակներով: Թաղման ժամանակ բազմաթիւ ճառեր արտասանվեցան:

—Սերբիական նահանգների մէջ, որոնք յայտնված էին բացառական դրութեան մէջ, վերականգնված է հեռագրական յարաբերութիւնը: Սկուպչինան կը գումարվի դեկտեմբերի վերջին:

—Ալէքսանդրիայից հեռագրում են, որ եգիպտական զօրքերը Խարտումի մէջ շրջապատված են և պաշարներ չունեն: Մի կարճ ժամանակ ապստամբների հետ եգիպտական զինուորները թափեցին զէնքերը և փախան:

—Շանխայից ստացված լուրերի համեմատ, Կանտոնի մէջ կենտրոնացած են չինական զօրքեր մեծ քանակութեամբ իբր թէ այն նպատակով, որ նրանք թոյլ չը տան Սև դրօշակներին մտնել քաղաքը, երբ Ֆրանսիացիները վերջիններին դուրս անեն Տօնկինից:

—«Standard» լրագրին Շանխայից հեռագրում են, որ չինական ծովապետ Պէնգ-Եա-Լինի ադիւտանտներից մէկը հասաւ Խանկօու այնտեղ 20000 կամաւորներ հաւաքելու նպատակով Ֆրանսիայի դէմ պատերազմի համար: Թէյի հունձով զբաղված բազմաթիւ չինացիներ չը վերադարձան իրանց տները, յուսալով զինուոր վարձվել: Բայց կամաւորներին վարձելը դեռ ևս չէ կայացել և մեծ քանակութեամբ պարապ տեղացիների ներկայութիւնը Խանկօուի մէջ անհանգստացնում է եւրօպացիներին: Պէնգ-Եա-Լին և Եանգ ծովապետները Չինաստանի հարաւային սահմանների մօտ կենտրոնացած զօրքերի հրամանատար են նշանակված:

—Սպանիական կառավարութիւնը վճռեց հիւպատոս ունենալ Գիւէյէի մէջ, թէպէտ Սպանիան առևտրական նշանաւոր յարաբերութիւններ չունի Անամի և Տօնկինի հետ:

—Սուտ-Ստաֆֆորդշիրի քարածուխի հանքերի բանւորները, թւով 16000 հոգի, պահանջում են, որ նրանց աշխատանքի վարձին 10% աւելացվի, հակառակ դէպքում նրանք սպառնում են դադարեցնել աշխատանքները:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 Նոյեմբերի: Ներքին գործերի մինիստրութեան տուած Բարձրագոյն հրամանով սենատի դատավճռի համեմատ փոստային բաժնի դիրեկտորի պաշտօնից արձակված Պերֆիլէվ, նրան յանձնած պետական գումարները վատնելու համար, որոնց նա, վատնման յայտնվելուց յետոյ, ամբողջապէս ներկայացրեց, դուրս է արված ծառայութենից այն պայմանով, որ նա այլ ևս ծառայութիւն չընդունվի և որ նրանից 15000 ր. տուգանք վերցվի: Արևմտեան 9 նահանգների մէջ դատաստանական վերանորոգութիւն մտցնելու առիթով Վիլնօյի միացեալ պալատան փակվում է նոյեմբերի 20-ին, Գրօդնօյի 23-ին, Կովնօյի 26-ին և Մինսկի 30-ին: „Новое Время“ լրագիրը հաղորդում է, որ ենթադրված է եկող տարի բանալ գիւղական բանկի վեց բաժիններ, որոնց թւում Կովնօյի և Սիմֆէրօպօլի մէջ և բացի այդ բանկի կենտրոնական վարչութեան անդամներին հերթով ուղարկել զանազան նահանգները պետական պարտքով հողեր գնող գիւղացիների դրութեան հետ ծանօթանալու և բանկի բոլոր բաժինների գործողութիւնները քննելու համար:

ՓԱՐԻԶ, 17 Նոյեմբերի: Ֆինանսների մինիստրը յայտնեց պատգամաւորների ժողովին, որ ֆինանսական այժմեան դրութիւնը 1882 թուականից աւելի լաւ է և որ օրից օր բար[illegible] յանձնաժողովը Տօնկինի գործերի մասին որոշեց տալ արշաւանքի համար հարկաւոր 9000000 ֆրանկը:

ՌՈՒԲԷ, 17 Նոյեմբերի: Գործարանական թաղի մէջ մեծ հրդեհ կայ: Վնասները միլիոններ են հասնում: Ի միջի այլոց այրվեցաւ մահուդի ահագին գործարան:

ԲԷԼԳՐԱԴ, 17 Նոյեմբերի: Նախկին մինիստր Գարաշանին նշանակված է սերբիական դեսպան Վիեննայի մէջ:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

և մշակներն էին: Ախ, որքան հեշտ էր այդ ողորմելիներին խաբելը. ես այնպէս նրանց հաշիւները վերջացնում էի, որ դեռ իրանք էին ինձ շնորհակալութիւն յայտնում: Եթէ պատահում էին սըրանց մէջ այնպիսիները, որոնք հասկանալով իրանց խաբվելը սկսում էին ինձ հակառակվել, ես դրանց հետ ես երկար գլուխս չէի ցաւեցնում. բաւական էր միայն մի քանի ապտակներ տալ և նրանք իսկոյն խոնարհվում էին իմ առաջ, հաւատացած լինելով, որ եթէ շատ երկարացնեն, կարող էի ես բոլորովին նրանց զրկել վարձից: Ո՞ւր պիտի գնային նրանք ինձ վրա գանգատվելու. դատաստանին դիմել՝ չէին կարող, որովհետև գիտէին, որ ի զուր կանցնի իրանց աշխատանքը, քանի որ չունենալով ոչինչ գրաւոր կապակցութիւն. ոչ մի փաստով չէին կարող հաստատել իրանց պահանջը. ճարահատեալ վիզները ծռում էին իմ հարուածների տակ:

Այդպիսով ես շահվում էի երկու կողմերից ես. առաջին՝ խաբելով աղա Գուլամեանցներին և երկրորդ՝ հարստահարելով մշակներին և արհեստաւորներին: Երկու տարուց յետոյ ես հաշիւ արի և տեսայ, որ ինձ մօտ գոյացել է մի նշանաւոր դրամագլուխ, որով կարող էի բոլորովին հեռանալ աղա Գուլամեանցներից և ինքնուրոյն վաճառական դառնալ: Սակայն ես չը շտապեցի. ինձ հարկաւոր էր առաջ գնալ, մի անգամ արդէն սկսել էի, այլ ևս յետ կանգնելը ինձ համար անհնարին էր. ես սկսել էի իմ խարդախութիւնները, պիտի մինչև վերջը շարունակէի, մինչև որ հասնէի իմ վերջին նպատակին: Մանրավաճառ Թորոսի ասած գաղտնիքը այլ ևս ինձ համար պարզվել էր:

Բայց յանկարծ իմ վիճակը դարձեալ փոխվեց. մի օր Աբրահամ աղան ինձ հրաւիրեց իր մօտ և յայտնեց, որ ես պիտի գնամ նրա հետ Ռուսաստան կատարելու այնտեղի գործերը: Այդ տեղափոխութեան պատճառը ես գիտէի ինչ էր: Աղա Գուլամեանցների ընտանիքը տեղափոխվել էր Բագու. ես իսկոյն հասկացայ, թէ բանը ինչումն է. ինձ հեռացնում էին Թամարից, որի մասին իմ տարածած լուրը քանի գնում այնքան զօրութիւն էր ստանում, չը նայելով որ ես երկու տարի էր, որ նրան չէի տեսնում: Այս անգամ ես ես հնազանդվեցի Աբրահամ աղայի հրամանին և մի գեղեցիկ օր ճանապարհվեցի նրա հետ Ռուսաստան: «Փոյթ չէ—ասեցի ինքս ինձ—ես Թամարի վարկը այնպէս չեմ գցել, նրա անունը այնպէս չեմ խայտառակել, որ մէկը վըստահանայ անպատուել իր անունը և նրան մօտենայ. ինչ կուզեն, թող անեն Գուլամեանցները, էլի վերջ ի վերջոյ, ճարահատեալ ինձ կը հագցնեն այդ կեղտոտ շորը»:

—Խաչի—ասաց մի օր ինձ Մոսկվայում Աբրահամ աղան ուրախ ժամանակը—դու քանի տարի է, որ մեզ մօտ ծառայում ես:

—Արդէն եօթներորդ տարին է:

—Այդ եօթ տարում դու քանի անգամ ես մեզանից փող ստացել, մտաբերում ես:

—Չորս անգամ Մակար աղայից եմ ստացել, երկու երկու հարիւրական րուբլի, երկու անգամ էլ ձեզանից՝ հինգ հարիւր րուբլի, ընդամենը հազար երեք հարիւր րուբլի:

—Ի՞նչ ես արել այդ փողերը:

—Ուղարկել եմ հօրս:

—Այդ եօթ տարում ուրեմն միայն այդքան ռոճիկ ես ստացել մեզանից:

—Այո:

—Քո ծնողները աղքատ են:

—Իմ ռոճիկս է միայն նրանց եկամուտը:

—Ուրեմն երևում է, որ շատ աղքատ են ապրում:

—Մինչև անգամ իրանց ծերութեան ժամանակը շատ օրեր քաղցած են անցկացնում. բայց ինչ պէտք է արած, աղա, Աստուծոյ կամքն է, երևի նրանց ճակատին լաւ ապրուստ չէ գրած:

Աբրահամ աղան ձեռքը ձգեց գրպանը և ահագին պորտմոնէն հանեց:

—Ա՛ռ այդ հազար մանէթը—ասաց նա հանելով 10 հատ կանաչ կարմիրանոցները և դնելով իմ առաջ սեղանի վրա:

—Սրանից քեզ համար մի երկու ձեռք լաւ հագուստ գնիր, քո այժմեան հագուստը շատ հին է և կեղտոտ. մեր անուան համար լաւ չէ, որ դու այդպէս վատ ես հագնվում, իսկ մնացեալները ուղարկիր հօրդ:

—Աստուած ձեր կարողութիւնը տասն անգամ աւելացնի, թո՛ղ նա ձեզ միշտ իմ գլխին տէր պահի, որ ես էլ ձեր շուքում ապրել կարողանամ:

—Բայց լա՛ւ ծառայիր, խարդախութիւն չանես իմ գործերում:

—Թո՛ղ ձեր հացը իմ աչքերը կուրացնի, եթէ ես մինչև այս րոպէ մտածել եմ, կամ այսուհետև մտածեմ ձեզ կամ ձեր շահերի դէմ մի ծուռ միտք: Երկնքում Աստուած, ներքև դուք էք ինձ համար. իմ խիղճը ինչպէս թոյլ կը տայ ձեր դէմ խարդախութիւն անել:

—Լա՛ւ, գնա՛:

Որպէս զի իմ շնորհակալութիւնը աւելի զգալի կերպով արտայայտեմ Աբրահամ աղային, ես չոքեցի նրա առաջ և մի քանի անգամ համբուրեցի նրա սերտուկի փէշերը և կօշիկների ծայրերը: Աբրահամ աղան չընդդիմացաւ այդ բանին:

—Ձեր ոտը դրած տեղը թո՛ղ իմ գլուխը լինի—ասացի ես կեղծաւորութեամբ ձայնս դողացնելով, որպէս թէ զգացմունքից գրգված:

—Շատ ապրիս, լաւ է, վերկաց. միշտ այդպէս երախտագէտ եղիր քո աղաներիդ առաջ, մի մոռանար այն մարդկանց լաւութիւնը, որոնք քեզ պահպանում են և պաշտպանում:

—Թո՛ղ Աստուած էլ ինձ մոռանայ և իմ գլխին թափի դժոխքի կրակը, եթէ ես երբ և իցէ մոռանամ ձեր ինձ արած լաւութիւնները:

—Բաւական է, գնա այժմ գործիդ:

Ես կրկին անգամ չոքեցի Աբրահամ աղայի առաջ և կօշիկները համբուրեցի, յետոյ վերկենալով ու յետույետ գնալով, դուրս եկայ նրա սենեակից:

(Կը շարունակվի)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ նոյեմբերի 26-ին նշանակելով հետևեալ աճուրդները 1) Վերայի կամուրջը տանող ճանապարհը քարահատակելու համար և 2) Կիրօչնայա փողոցը Միխայլօվսկայա փողոցից մինչև Վերայի կամուրջը ուղղելու և քարայատակելու համար, հրաւիրում է այդ աշխատանքները վերցնել ցանկացողներին ներկայանալ աճուրդին 12 ժամին: Պայմանները կարելի է տեսնել վարչութեան մէջ ամեն օր 10 մինչև 2 ժամը:

1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՄԲԱՐՆԵՐ

ԻՒՐԻԻ ՖԵՕԴՕՐՕՎԻՉ ԱԽՎԵՐԴՕՎԻ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ

1883 Թուականի հրատարակութիւն: Այդ գիրքը ծախվում է յօգուտ Արհեստից ուսումնարանի աղքատ աշակերտների, Շավերդօվի լրագրական գործակալութեան մէջ:

1—10

ԳԼՕԲՈՒՍԻ ԳՐԻՉՆԵՐ

Որոնցով կարելի է գրել ամենակոպիտ թղթի վրա:

Միակ գործակալութիւն ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹ: Նոյն տեղը կան ամեն տեսակ ձեռագրերի համար մեծ քանակութեամբ **ԳՐԻՉՆԵՐ** ամեն ձևի 25% էժան քան թէ ուրիշ տեղ: Կան նոյնպէս ԹԱՆԱՔ, թուղթ, տետրակներ, գմուռ, ՄԱՏԻՏՆԵՐ, քարեգրիչներ, պենալ, ԳՐՉԱԿՈԹ, քռակներ, ծխախոտի ամաններ, ՄԿՐԱՏՆԵՐ, ածելիք, սրոցներ, խալիչա- [illegible] վերարկու կախելու համար իրեր, ԳՕՏԻՆԵՐ, անօտներ, ՄԱՏՈՒՑԱՐԱՆՆԵՐ, բրիտանական մետալից իրեր, ԼԱՊՏԵՐՆԵՐ, գդալներ, ԲԱԺԱԿՆԵՐ, Ջրամաններ, երես լուանալու ամաններ, Ֆիլտրա, կրանշվոցներ, այգու մկրատներ, շորի շչեօտկագլխի, երկաթէ թելերից, ձիու համար: Մակինտօշներ: Բժշկական թուղթ վատերկլօզետի համար և այլն և այլն:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹ:

97—100

Ծանուցում

Առաջնորդական յանձնարարութեանց ցանձնաժողովը յայտնում է Տփխիսի թեմի բոլոր եկեղեցիների մեծ. երեցփոխաններին որ համաձայն բարձրագոյն հաստատված կանոնադրութեան 122 յօդուածի, երեցփոխանական պաշտօնավարութիւնը լինում է երեք տարի ժամանակով (նոր ընտրութեան ժամանակ երեցփոխանը կարող է վերընտրելի լինել)․ ուստի այն երեցփոխանները, թէ Տփխիսի և թէ նրա վիճակի, որոնք լրացրել կամ լրացնելու մօտ են իրանց եռամեայ ծառայութեան շրջանը, հրաւիրվում են երկու ամիս առաջ զրաւոր յայտնելու մերձաւոր հոգևոր իշխանութեանը, որ կարգադրութիւն անի նոր ընտրութեան մասին: Յանձնաժողովը սրտէն մշակում է երեցփոխանների համար պէտք եղած հրահանգը և յոյս ունի շուտով հրատարակելու:

Անդամ յանձնաժողովի՝ Ցարութիւն աւագ քահանայ Սուգանաճեանց

Քարտուղար Եզնիկ քահ. Երզնկեանց

Հայոց կովկասի Բարեգործական ընկերութեան խորհուրդը խոնարհաբար խնդրում է ընկերութեան արդոյ անդամներին շնորհ բերել կիրակի, ամսիս 20-ին, առաւօտեան 11 ժամին, Արծրունու թատրոնը, ընկերութեան ընդհանուր ժողովին, ընկերութեան ընդհանուր ժողովի նախագահ և քարտուղար, խորհրդի չորս անդամ և հինգ փոխ-անդամ ընտրելու, ընկերութեան հաշիւները վերստուգող ցանձնաժողովի զեկուցումը լսելու և ցանձնաժողովից կազմած հրահանգը՝ ընկերութեան ընդհանուր հաշիւը վերստուգող ցանձնաժողովի համար՝ քննելու և հաստատելու:

CHAMBRES GARNIES

Դվօրցօվեան փողոցի վրա, Սարաջեվի տանը № 8, երկրորդ յարկում, կարելի ունենալ կահկարասիքով սարքված սենեակներ չափաւոր գնով և ամենայն յարմարութիւններով:

2—2

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ ՄԱՆԻ

ԲԱԹՈՒՄ, ՏՈՒՆ ԹԱՅԻՐՕՎԻ

Մեծ քանակութեամբ ապրանքների պահեստ և վաճառատուն, ուր գտնվում են մեծ քանակութեամբ ամեն տեսակ կօշիկներ-ոտնամաններ, դուլպա-չուլքեր, հովանոցներ-զոնտիկներ, հագուստներ տղամարդի և կանանց, ալլուխներ-բաղդադիք կովկասի ճաշակով, շալիկներ, ժամացոյցեր, ոսկէ և արծաթէ: Ամեն տեսակ ապիտակեղէններ (շուշեղէն), որպէս են ստաքաններ, վազեր և այլն: Նոյնպէս և դանակներ, պատառաքաղներ-գդալներ Ֆրաժի ֆաբրիկից և հասարակ տեսակներից, կոճակներ, քաթանեղէն, գըլխարկներ և այլն և այլն ամեն ապրանքից գտնվում են մեծ քանակութեամբ շատ տեսակներով: Ծախվում են ֆաբրիկի գնով և առանց աւելցուկի (безъ-запроса): Ընդունում է պատուերներ օտար քաղաքներից ամեն տեսակ ապրանքների:

Հասցէն БАТУМЪ, Мани, д. Таирова. ՄԱՆԻ

ՇԱԲԱԹ ՕՐ, ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 19-ԻՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

ՀԱՅՈՑ ԿԱՆԱՆՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՕԳՏԻՆ

կը տրվի

ԿՕՆՑԵՐՏ

Մասնակցութեամբ տ. ՊԱՆՇԻ, տ. ԳԱՄԲԱՐՕՎԻ, օր. ԱԽՎԵՐԴՕՎԻ, պ. ԲՈՒԽՕՎԵՑԿՈՒ, օր. ԲԻՉՈՒՐԻՆԱՅԻ, պ.պ. ԳՕՐՍԿՈՒ, ՕՊՕՉԻՆԻՆԻ և ՏՕՐԻԱՆԻԻ: 2—2

ՄՕՍԿՎԱՅԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՄԻ ՈՒՍԱՆՈՂ ՑԱՆԿԱՆՈՒՄ Է ՈՒՆԵՆԱԼ ԴԱՍԵՐ ՌՈՒՍ և ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՄ:

ՀԱՍՑԷՆ ՀԱՐՑՆԵԼ «ՄՇԱԿԻ» ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ: 4—5

Վերականգնեցնող **ՄԱԿ-ՄԱՍՏԵՐ**, մազերը ամրացնող և նրանց **ԲՆԱԿԱՆ ԳՈՅՆԸ** վերադարձնող: Գինը 2 ր. շիշը, **ՓՈՍՏԱՅՈՎ** ուղարկված 2 ր. 49 կոպ. **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ** խանութի մէջ

Մի և նոյն տեղը **ԽԻՆԱՅԻ ԻՒՂ**, մազերը ամրացնելու համար, 1 ր. ամանը և վրէին գլխացաւի դէմ, **ՏՈՒԱԼԷՏԻ ՍԱՊՈՆ** և հոտաւէտ ջրեր և այլն:

86—100

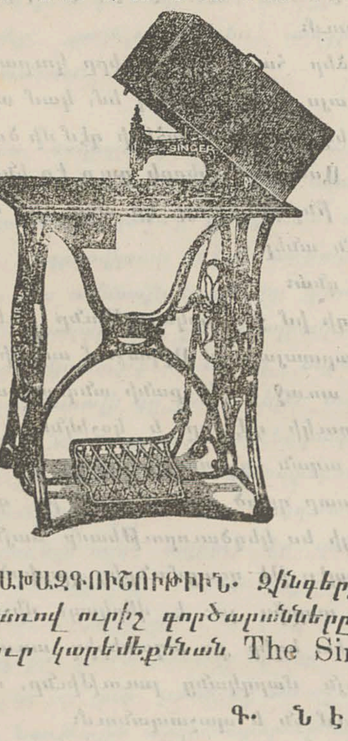

ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱՅԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Զ Ի Ն Գ Ե Ր

Ն Ի Ւ - Ի Օ Ր Կ Ի Մ Է Ջ

ԿԱՐԵՄԵՔԵՆԱՆԵՐԻ ԱՄԵՆԱԸՆԴԱՐՁԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ:

Ծախում է ամենալաւ համարված կարեմեքենաներ նպաստող նոր գործիքներով և նոր պատուանդաններով, որոնք պահպանում են փչանալուց, գործելու ժամանակ աղմուկ չեն հանում և թեթև ընթացք ունեն աշխատանքի ժամանակ, այնպէս որ ամենաթոյլ և ծեր մարդիկ կարող են նրանց կառավարել առանց ոյժերը սպառելու: Ծախվում է

ԿԷՍ ՄԻԼԻՕՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐԻՑ ԱՒԵԼԻ ՏԱՐՎԱՅ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ:

Այս խրողութիւնը ամենալաւ ապացոյց է Զինգերի կարեմեքենաների համար:

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ. Զինգերի իսկական կարեմեքենաները մեծ վարկ ունեն, որովհետև իրանց գեղեցիկ յատկութիւններով ամենքին գմայլեցնում են և այդ պատճառով ուրիշ գործարանները նրանց կեղծում են և ծախում են Զինգերի իսկական կարեմեքենաների տեղ: Զգուշացնում եմ ձեզ, որ Զինգերի իսկական իւրաքանչիւր կարեմեքենան The Singer Manufacturing C-° ֆիրմայից ունի գործարանի դրօշմներ մեքենայի կօթի և մամուլի վրա. The Singer Manufacturing C-°,

Գ. ՆԷԹԴԼԻՆԳԵՐ, ԹԻՖԼԻՍ, ԳՕԼՕՎԻՆՍԿԻ ՓՈՂՈՑ, ՏՈՒՆ ՄԻՐԻՄԱՆՕՎԻ

ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ Պօլիցէյսկայա փողոց, տուն Թերզի-Օղլի:
ՔՈՒԹԱՅԻՍԻ մէջ Միխայլօվսկայա փողոց, տուն Շնէյդերի:
ԲԱՔՈՒԻ մէջ Միխայլօվսկայա փողոց, տուն Միրզա-Աւագօվի:
Իւրաքանչիւրին միջոց տալու համար ձեռք բերել Զինգերի ամենաօգտակար և իսկական կարեմեքենան կարելի է գնել փոքր մուտքերով, այսինքն շաբաթական 1 ր. 50 կ. վճարելով առանց իսկական գինը բարձրացնելու: Հնացած մեքենաները խանութը փոխում է: 27—50 (1)

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 18 Ноября 1883 года. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час., Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.